

ARVYDAS PACEVIČIUS

Vilniaus universiteto Bibliotekininkystės katedra, Universiteto 3, 2734 Vilnius, Lietuva

TROŠKŪNŲ VIENUOLYNO BIBLIOTEKA

Troškūnų bernardinų vienuolynas, įsteigtas 1696 metais ir XVIII amžiuje jo fundatoriaus Vladislavo Sokolovskio garbei vadintas "Vladislavovo konventu"¹, veikė iki 1864 m., kai represijų po sukilimo laikotarpiu buvo uždarytas. Per šiuos bemaž 200 m. čia buvo sukaupta nemaža biblioteka, XIX a. viduryje ji buvo išaugusi iki 1500 tomų, o po vienuolyno panaikinimo apleista ir grobstoma, kol 1874 m. reikšmingesnes knygas ir rankraščius, suverstus bažnyčioje virš zakristijos, išsirankiojo rusų mokslininkai², greičiausiai Vilniaus viešosios bibliotekos emisarai.

Troškūnų bibliotekos likimas nėra kažkuo ypatingas, išsiskiriantis iš kitų Lietuvos bernardinų bibliotekų. 1772 m. Lietuvos šv. Kazimiero bernardinų provincijoje veikė 31, o prijungus 1818 m. Rusijos bernardinų provinciją (Lucko ir Kameneco vyskupysčių teritorija), – 46 vyrų vienuolynai³, turėję nuo trijų šimtų iki keliasdešimties tūkstančių tomų bibliotekas⁴. Troškūnų biblioteka buvo viena iš daugelio darniai funkcionuojančių bernardinų vienuolijos bibliotekų, skirtų "geriausioms ir naudingiausiomis tiek pamaldumo, tiek mokslo studijoms didinti"⁵, taigi tarnavo visų pirmiausia Ordinui ir katalikų Bažnyčiai. Tačiau atsiradusi ir išaugusi ne tikslinės fundacijos, o vietos vyresniųjų vienuolių rūpesčio ir pasauliečių mecenatų, taip pat dvasininkų testamentinių užrašymų dėka, ji išsaugojo regioninę (aukštaitišką) specifiką ir tradicijas, nepaisant lenkiškomis formomis realizuojamos "kultūrinės programos". Antra vertus, remiantis išlikusiu katalogu⁶, galima aptarti ne tik bendriausius šios bernardinų bibliotekos raidos bruožus, bet ir pamėginti atskleisti

¹ Lotyniškai "Conventus Vladislaviensis"; Vladislavovu (Wladisławów) šaltiniuose vadinamas ir miestelis, tačiau šiam pavadinimui šnekamojoje kalboje, jau XIX a. pirmoje pusėje buvo grįžta prie Troškūnų vietovardžio.

² Žukas V. Lietuvių knygotyros bruožai. V., 1989. P. 78. – (toliau – Žukas V. Lietuvių...) – Plačiau apie vienuolyno uždarymą ir vienuolių likimą žr.: Valančius M. Pastabos pačiam sau. V., 1996. P. 121–122.

³ Pacevičius A. Lietuvos bernardinų provincija ir vienuolynai Žemaitijoje XVIII a. pabaigoje – pirmoje XIX a. pusėje // Straipsnis įteiktas "Žemaičių praeičiai". (toliau – Lietuvos bernardinų provincija...).

⁴ Apie likusių provincijos bernardinų vienuolynų bibliotekas žr. p. 202.

⁵ Slonimo bernardinų vienuolyno bibliotekos katalogo pratarė "Benevolo Lectori Salutem cum Monito" // VUB RS. F. 3. B. 148. L. 3.

⁶ CATALOGUS ET INDEX REPERTORIUS LIBRORUM BIBLIOTHECAE CONVENTUS S[ANCTISSIM]AE TRINITATIS VLADISLAVIENSIS ORDINIS MIN[ORUM] OBSE[RVANTUM] CONSCRIPTUS ANNO D[OMINI] MDCCCLXXXII // VUB RS. F. 3. B. 140. (toliau – Katalogas...1782.) – Jį aptardami, remsimės parengta minėtos bibliotekos katalogo instrukcijos ir antraščių rodyklės publikacija "Apie geros tvarkos nuolatinių palaikymą bibliotekoje" // Knygotyra. 1997. T. 24 (31).

jos fondo struktūrą bei dinamiką pradedant paskutiniuju XVIII a. ketvirčiu ir baigiant XIX a. viduriu, taip pat prisiliesti prie menkai tyrinėtos Lietuvos dvasininkijos mentaliteto Švietimo epochoje problematikos, atsispindinčios knygų tematikoje. Pagaliau vienuolyne gyveno garsus pamokslininkas Kiprijonas Lukauskas⁷. Jis rėmėsi bibliotekoje sukaupta literatūra savo pamoksluose⁸ ir, kaip vėliau matysime, prisidėjo prie bibliotekos papildymo. Lietuvių pamokslininkams rengti čia veikė dviemėte "Dvasinės iškalbos" (Retorikos) mokykla. Tai skatino knygų lietuvių kalba daugėjimą bibliotekoje, tapusioje šio savotiško lituanistikos centro sudedamąja dalimi.

Troškūnų vienuolyno bibliotekos įsteigimo data nėra žinoma. Biblioteka nebuvo fundacinė, nes tikslinė pinigų suma jos įkūrimui ir išlaikymui šaltiniuose neminima. Pirmieji Troškūnų dvaro savininkų, Livonijos (Inflantų) pakamarės V. Sokolovskio ir jo žmonos Onos Karengaitės (z Korengów), atsikvietieji bernardinai, be abejo, atsigabeno knygų, kurios ir sudarė būsimosios bibliotekos pagrindą. Būtiniausia religinei praktikai lektūra vienuolyną turėjo aprūpinti Vilniaus vyskupas Konstantinas Bžostovskis, 1696 m. kovo 26 d. įsteigęs Troškūnų parapiją⁹. XVIII a. bibliotekos fondas didėjo tolygiai ir, nepaisant 1743 m. ir 1770 m. gaisrų¹⁰, 1784 m. pasiekė 703 tomus¹¹. Vienuolyno ir jo bibliotekos istorijoje lūžio metais laikytini 1774–1787 m., kai gvardijono Domyko Dombrovskio (Dominicus Dąbrowski) rūpesčiu buvo pastatyta mūrinė vėlyvojo baroko bažnyčia¹², atnaujintas vienuolynas ir sudarytas bibliotekos katalogas¹³. Biblioteka ypač išaugo paskutiniame XVIII a. ketvirtyje ir 1800 m. joje buvo 1255 tomai¹⁴. Tai sietina ne tik su bernardinų veikla steigiant ir išlaikant vidurines mokyklas pasauliečiams, bet ir Lietuvos bernardinų provincijos vadovybės, ypač provincijolo Stanislovo Butkevičiaus (Stanisław Butkiewicz), dėmesiu bibliotekoms. Raginta kataloguoti ir sutvarkyti turimas ir gaunamas naujas knygas¹⁵. XIX a. Troškūnų biblioteka buvo papildoma naujais leidiniais ir 1817 m. turėjo 1144, o 1841 m. – 1501 tomą¹⁶; 1848 m.

⁷ Biržiška V. Aleksandrynas. T. 2.: Antrasis (fotografuotas) leidimas. V., 1990. P. 171.

⁸ Tereškinas A. Stiliaus ir žanro problemos M. Alšausko ir K. Lukausko pamoksluose // Senoji Lietuvos literatūra : Senosios literatūros žanrai. V., 1992. P. 134-142. (toliau – Tereškinas A. ...); Lukauskas K. Pamokslai. V., 1996. P. 25-404. – Atkreiptinas dėmesys į trečią pamokslą, ypač aštuntą šio pamokslų skyrių "Ar nusideda yr kaypo, kurie skayta Knigas Heretyckas, arba kitas nuog Baznicias Diewa užsakitas (uždraustas – A. P.)", kuriame autorius, išvardijęs svarbiausias Bažnyčios draudžiamas skaityti, t. y. eretiškas, knygas, kviečia jas sudeginti arba atiduoti "unt sudeginima sawa Spawiednikuy".

⁹ Akt wizyty Jeneralney Klasztoru i Kościola XX Bernardynów Traszkunskich[...] roku 1841 // VUB RS. F. 4. B. A–2146. L. 1. (toliau – Akt wizyty...1841).

¹⁰ Misius K., Šinkūnas R. Lietuvos katalikų bažnyčios: Žinynas. V., 1993. P. 294. – (toliau – Misius K. ...).

¹¹ Žr. 1 lentelę.

¹² Misius K. ... P. 294.

¹³ Žr. 6 išnašą.

¹⁴ Žr. 1 lentelę.

¹⁵ Žr. P. 5, išn. 28 ir 29.

¹⁶ Žr. 1 lentelę.

vienuolyno "Kronikoje" taip pat užfiksuota 1,5 tūkst. tomų¹⁷. Taigi bibliotekos fondas didėjo nuolat ir tolygiai, ji nevirto užmirštu senų knygų sandėliu¹⁸, nepaisant likvidacinės caro politikos.

Be pagrindinės bibliotekos, vienuolyne pagal bernardinų vienuolijoje galiojusią tvarką turėjo būti specializuota biblioteka prie minėtos Dvasinės iškalbos mokyklos, kurioje nuolat mokėsi 7–10 dar neįšventintų į kunigus vienuolių, tačiau apie ją duomenų neturime. Tuo tarpu žinomos kitų vienuolynų tokio pobūdžio pagalbinės bibliotekos: antai Budos (16 mylių nuo Minsko) bernardinų vienuolyne 1822 m. prie Retorikos mokyklos minima turinti katalogą "Studentų biblioteka", kuria rūpinasi "kunigas Lektorius"¹⁹. Troškūnų "studentai", prižiūrimi lektoriaus, galėjo naudotis ir pagrindinės bibliotekos fondais, ypač nuo 92 iki 180 tomų²⁰ išaugusio skyriaus "Oratorystė, retorika ir poezija" lektūra. Apskritai bernardinų, o ir kitų Lietuvos vienuolių vienuolių rengimo sistema ir mokymo turinys tebėra nenkai nušviesti, todėl sunku išsamiau tyrinėti knygos ir bibliotekų istoriją²¹.

Gana glaudžiai su pagrindine biblioteka buvo susijusi bernardinų išlaikomos pasaulietinės vidurinės mokyklos, įsteigtos 1797 m. (nuo 1829 m. gimnazija), biblioteka. Joje 1800 m. buvo 38 vadovėliai ir 253 kitokio pobūdžio veikalai²². Biblioteka išsiplėtė vienuolyno remiama. Ji pasipildė Vilniaus universiteto spaustuvininko Juozapo Zavadzio, vėliau Franko Morico (Moritz) rūpesčiu nuolat siunčiamomis mokyklai iki pat jos iškeldinimo 1840 m. į Panevėžį knygomis, daugiausiai vadovėliais. Beje, Troškūnų mokykloje, kaip ir kitose Vilniaus mokslo apygardos mokyklose, gautos knygos (ne tik vadovėliai), padedant moksleiviams, buvo platinamos visoje apylinkėje; dalis knygų (dažniausiai iš anksto užsakytų) papildydavo pagrindinę vienuolyno biblioteką, taip pat asmeninius vienuolių – mokytojų rinkinius. Kitaip tariant, mokyklos biblioteka dubliavo tiek bibliotekų kolektoarius, tiek knygyno funkcijas. Pačioje bibliotekoje, didėjant lektūros srautui, buvo kaupiama būtiniausia ir mokytojams reikalingiausia parankinė literatūra. Likusias knygas nupirkdavo moksleiviai. Pagal nusistovėjusią tvarką dalis pinigų iš privalomos rinkliavos (1 sidabrinis rublis moksleiviui per mokslo metus) buvo skiriama aprūpinti vadovėliais neturtinguosius. Atsiradavo neįgalinčių susimokėti šio mokesčio, todėl 1825 m. vasario 25 d. Troškūnų mokyklos garbės globėjas Siesickis siūlė nesumokėjusiųjų nustatytos rinkliavos mokslo metų pradžioje neregistruoti moksleivių knygoje ir nepriimti į klasę²³. Mokyklos biblioteką prižiūrėjo fizikos

¹⁷ VUB RS. F. 4. B. A–2212. L. 2.

¹⁸ **Vladimirovas L.** Vienuolynų ir bažnyčių bibliotekos Lietuvoje (iki 1800 m.) // *Knygotyra*. T. 1(8). 1970. P. 110.

¹⁹ *Inventarium Conventus [...] Budensis Ordinis Minorum S.P.N. Francisci observantium Anno 1822[...] comparatum*//VUB RS. F. 4. B. A–2112. L. 3–20.

²⁰ Žr. 1 lentelę.

²¹ Plačiau žr.: Lietuvos bernardinų provincija...

²² **Bielinski J.** *Uniwersytet Wilenski (1579 - 1831)*. T. 1. Kraków, 1899. S. 264 ; **Misius K.** ...P. 295.

²³ *Ob učiliščach soderžimych soslovieim ksendzov bernardinov [...] 1825–1829 godu* // *LVIA*. F. 567. Ap. 2. B. 1611. L. 8–9.

profesorius, kurio "stancijoje", antrame mokyklos pastato aukšte, ji ir buvo įsikūrusi²⁴. Vienintelis (kol kas) žinomas išlikęs, su Troškūnų mokykla susijęs knygos egzempliorius anuomet priklausė šios mokyklos algebros ir geometrijos mokytojui kunigui A. Jancevičiui²⁵; bibliotekos pobūdis ir likimas po mokyklos perkėlimo į Panevėžį nežinomas, todėl toliau sutelksime dėmesį į pagrindinę vienuolyno biblioteką, kurios fondų struktūrą, knygų tematiką, pagaliau bernardinų vienuolijos "bibliotekų politiką" geriausiai atskleidžia minėtasis Troškūnų bernardinų vienuolyno bibliotekos katalogas.

Jis išsiskiria iš kitų panašaus pobūdžio knygos ir bibliotekų istorijos šaltinių ne tik kruopščiu parengimu ir dailiu apipavidalinimu, bet ir bibliotekininkystės ir bibliografijos teorijos praktiniu pritaikymu. Antai 1764 m. datuojamame Vilniaus bernardinų vienuolyno bibliotekos kataloge²⁶, sudarytame iš dviejų – dalykinės ir abėcėlinės – dalių, knygos surašytos nenurodant leidimo metų ir vietos, tuo tarpu Troškūnų kataloge – pagal visiškai priimtinas bibliografinio aprašo taisykles, išskyrus atvejus, kai knyga sužalota, taip pat vėlesnius įrašus, įbrėžtus skubant²⁷. 1800 m. tokių nepilnai aprašytų leidinių (kartais nenurodant nė autoriaus) bibliotekoje buvo 364 iš 1255, t. y. vos 28 proc. Tad turime 901 leidinį (72 proc. viso bibliotekos fondo), kuriuo remdamiesi galime rekonstruoti šį knygų rinkinį – Švietimo epochos paminklą.

Sprendžiant iš rašysenos, katalogą 1782 m. pradėjo sudarinėti ir iki 1784 m. pildė jau minėtas S. Butkevičius²⁸, išrinktas Lietuvos bernardinų provincijolu ir 1788 m. primygtinai raginęs vienuolijos bibliotekų knygas "sutvarkyti tinkamu būdu, pagal registrą ir mūsų (bernardinų vienuolijos vyresnybės – A. P.) įsivaizdavimą"²⁹. Kitaip tariant, S. Butkevičius Troškūnuose įgytą bibliografinio ir bibliotekinio darbo patirtį siekė paskleisti visuose Lietuvos provincijos bernardinų vienuolynuose. Jo parengta katalogo pradžioje įdėta instrukcija "Apie geros tvarkos nuolatinį palaikymą bibliotekoje"³⁰ ir "Antraščių rodykle" buvo remiamasi tvarkant bibliotekas ir

²⁴ Akt wizyty...1817 roku // VUB RS. F. 4. B. A-2109. L. 26; Akt wizyty...1820 roku // Ten pat. B. A-2110. L. 76-87.

²⁵ Rankraštinis įrašas "X. A. Jancewicz Nauzc[yciel] Alg[ebry] i Geom[etryj] w Gimn[azjum] Traskuiskim" knygoje "Geometrijos pradmenys" ("Początki geometryi...") V., 1772 // VUB. Sen. spaud. sk. IV 20974.

²⁶ *Index & Clavis Librorum Bibliothecae Conventus Vilnensis Patrum Bernardinorum secundum Alpha-beticum Dispositus A° 1764* // Krokuvos universiteto Bibliotekos rankraščių skyrius (toliau – BUJ. OR.). Rkps. 5877 III.

²⁷ Be Troškūnų, knygų leidimo vieta ir metai buvo žymimi Slonimo (MAB RS. F. 18. B. 133 ir 166; VUB F. 3. B. 148), Bresto (MAB RS. F. 18. B. 180), Trakų (VUB RS. F. 3. B. 145) bernardinų bibliotekų kataloguose, taip pat Drujos, Hluskos, Janovo (Janów), Kustynės (Kustyń), Mikulino, Mozyriaus, Oršos, Polocko, Sieliščės, Vielonos (Wielón), Vitebsko vienuolynų 1820-1822 m. vizitacijų aktuose (VUB RS. F. 4. A-2110, 2112, 2115, 2116).

²⁸ Dėl rašysenos panašumo tikėtina ir kartu su S. Butkevičiumi katalogo gale pasirašiusio minėto vienuolyno gvardijono D. Dombrowskio autorystė, tačiau bet kuriuo atveju projekto *spiritus movens* buvo būsimasis provincijolas.

²⁹ *Liber Cursoriar[um] Comparatus post Capitulum Troczen[sis] [...] A° 1766[...]* // VUB RS. F. 4. B. A-4543. L. 143.

³⁰ Toliau – "Instrukcija..."

klasifikuojant knygas Gardino, Kretingos, Minsko, Mogiliovo, Nesvyžiaus, Pinsko-Karolinos, Slonimo, Telšių, Tytuvėnų, Vielonos (Infliantuose), Vijos (Yvijos) ir kituose vienuolynuose.

Katalogas prasideda taikliai parinktomis ištraukomis iš Biblijos ir Bažnyčios tėvų (šventųjų Ambraziejaus, Izidoriaus, Jeronimo) raštų. "Ar kreipiesi į Kristų? – šv. Ambraziejaus lūpomis klausia katalogo sudarytojas. – Ar girdi Kristų? Mes kalbamės su juo meldamiesi ir klausome jo, skaitydami dieviškus žodžius"³¹. Šios citatos – tarsi langas į vienuoliškąjį, o kartu dieviškąjį knygos pasaulį, kurio tvarka griežtai reglamentuojama "Instrukcijoje..." ir "Antraščių rodyklėje". Pastaroji svarbi tuo, kad joje katalogo sudarytojas gana plačiai paaiškino skyrių antraštes (titulus, pavadinimus), atskleidė jų turinį. To pasigendame kituose išlikusiuose bernardinų ir kitų vienuolių bibliotekų kataloguose. Pavyzdžiui, VII antraštė³² ("Devocionalijos") gerokai praplėčia gana neapibrėžtai ir įvairiai suprantamą religinės, tikiškos literatūros sąvoką. Tradiciškai devocionalijomis vadinami smulkūs religinio kulto daiktai (rožiniai, paveikslėliai, medalionai) bernardinų bibliotekoje virsta Dievui paskirtomis knygomis, į kurias įeina maldos, atsidūsėjimai, litanijos, įžadai ir kita šio senosios literatūros žanro lektūra. "Gramatikos" skyrių (IX antraštė) sudaro ne tik elementoriai, sinonimų rinkiniai bei žodynai, bet ir "visa, kas priskirtina gerai iškalbai [...] ir pasitarnauja jaunimo papročiams"³³. Iškalbai, retorikai paskirtas ir visas XIII skyrius, kuris rodo, kokį svarbų vaidmenį ano meto visuomenėje ir bernardinų vienuolijoje atliko šio žanro literatūra, leidžianti kalbėti apie senas bernardinškas retorikos meno tradicijas³⁴.

"Instrukcijoje" didžiausias dėmesys skiriamas ne tik skaitytojui ("Atmintinės skaitytojui" buvo parengtos jau minėtame Slonimo³⁵, taip pat Vilniaus³⁶ vienuolynuose), bet ir bibliotekos prefektui, bibliotekininkui, kurio pareigos bernardinų vienuolijoje dažniausiai būdavo patikėtos vienuolyno pamokslininkui³⁷. Jis turi rūpintis, kad įsigytos knygos būtų įtrauktos į katalogą (1 ir 4 skirsniai); kad knygos išorėje bei viduje būtų sužymėtos katalogą atitinkančiais ir nuosavybę patvirtinančiais ženklais (2 ir 4 sk.); kad skolinamos knygos būtų įrašytos "ypatingame atskirame

³¹ Katalogas... 1782. L. 1. – Iš lotynų kalbos vertė Vidas Garliauskas.

³² I lentelėje ir "Antraščių rodyklėje" skyrių numeracija nesutampa, nes į katalogą įtrauktas "Bažnyčios tėvų" ("Doctores") skyrius nebuvo užpildytas ir vėlesnėse vizitacijose nebeminimas. Čia laikomasi "Antraščių rodyklės" numeracijos.

³³ "Antraščių rodyklė" // Katalogas... 1782. L. 6.

³⁴ Plačiau apie retorikos mokyklą žr. p. 195.

³⁵ Žr. 5 išnašą.

³⁶ Žr. 26 išnašą.

³⁷ Pagrindinio pamokslininko (*Praedicator Generalis*) pareigas vienuolynė ejo: 1780 m. Stanislovas Freibovičius (Stanislaus Frejbowicz), 1797 m. – Aleksandras Andžejevskis (Alexander Andrzejewski), 1811 m. – Benediktas Beniaševičius (Benedictus Beniaszewicz), 1823–1825 m. – Pijus Misevičius (Pius Miszewicz). – MAB RS. F. 9. B. 96; VUB RS. B. A–3885, A–3838. Be to, šaltiniuose minimi ir lietuvių pamokslininkai (*Praedicator Lithuanus*): 1811–1813 m. Konstantinas Vaitiškevičius (Constantinus Woytyszkiewicz) bei 1838 m. Ignatas Narkevičius (Ignacy Narkiewicz). – VUB RS. F. 4. B. A–2946, A–3885, A–2147.

registre" (4 sk.). Troškūnų ir kitų vienuolynų bibliotekų katalogai ir vizitacijų aktai rodo, kad instrukcijos, su retomis išimtimis, buvo laikomasi. Troškūnų kataloge išgytos knygos buvo įrašomos nuolat, pažymint datą (ypač daug knygų į biblioteką įsiliejo 1784 m.), o kartais ir dovanotojo, pavyzdžiui, K. Lukausko, pavardę³⁸. Tiesa, XIX a. pradžioje aptariamasis katalogas jau nebebuvo pildomas, tačiau tai nereiškia, jog nebuvo sudaryta naujo. Jo egzistavimą patvirtintų įrašas vieninteleje (kol kas) žinomoje pagrindinei bibliotekai priklausiusioje knygoje: "1820 m. kovo 12 d. įrašyta (įtraukta, įregistruota) į Troškūnų bernardinų vienuolyno biblioteką"³⁹. Minėtoji knyga – Žygimanto Liauksmino "*Theologia Ecclesiastica*" (Bažnyčios teologija. V., 1672) – buvo pažymėta "katalogą atitinkančiais ženklais": šifru 3 U 30, reiškiančiu jos saugojimo vietą (spinta, lentyna, knygos numeris), ir tradiciniu vienuolyno bibliotekos nuosavybę liudijančiu įrašu "*Conventus Trascun[ensis] Ord[is] Min[orum] Obser[vantium]*"⁴⁰. Tuo tarpu vietoje atskiro skolinamų knygų registro tiek Troškūnuose, tiek ir kituose vienuolynuose dažniausiai buvo tenkinamasi pažymėjimais ties pagrindiniame bibliotekos kataloge surašytais knygomis arba pastabomis jo pabaigoje. Šitaip būdu sužinome, kad 1800 m. gegužės 31 d. laikinai į Vilnių (bernardinams?) buvo paskolinta knyga "*Rudimenta Historica*" (Braunsbergas, 1737)⁴¹, o į Nesvyžių iškeliaivo tritomė "*Historia Ecclesiastica*" (Venecija, 1764)⁴². Bernardinų vadovybei sunkiai sekėsi priversti bibliotekininkus sudaryti bent jau apyilpnį leidinio aprašą (Troškūnų vienuolyno bibliotekos katalogas šiuo atveju – maloni išimtis). Beje, "Instrukcijoje" nė neužsimenama apie kokias nors bibliografinio aprašo taisykles.

Apibūdinant bibliotekos knygų tematiką ir autorius, visuomet gręšia pavojus nukrypti į detales, nepastebėti esminių dalykų. Pagaliau objektyvią charakteristiką dažnai nulemia išankstinė nuomonė, biblioteka vertinama pagal "savo kupalį" ar tam tikro laikotarpio uždėtą ideologinį antspaudą. Antai žinomas prancūzų kilmės Lenkijos ir Lietuvos švietimo istorijos tyrinėtojas Danielis Bovua, išanalizavęs Panevėžio pijorų mokyklos bibliotekos fondą pagal 1832 m. katalogą, Lietuvos vienuolynų ir jų mokyklų knygų rinkinius pirmojoje XIX a. pusėje apibūdino kaip "tipišką intelektualinės košės (maišalynės – A. P.), kurios nusipelnė daugelis mokytojų ir mokytojų vaikų, pavyzdį"⁴³. Lietuvių kultūros istorikė Meilė Lukšienė, nustačiusi, kad "vienuolynų bibliotekos niekur nėra bandžiusios kiek sąmoningiau ir pilniau komplektuoti lietuviškų knygų", padarė išvadą, kad apskritai jos "buvo komplektuojamos reakcine kryptimi, ir laisvesnė mintis ... patekdavo tik iš didelio

³⁸ Žr. p...

³⁹ "1820 Mar[ca] 12 zapisana do Biblioteki klasztoru Trascun[skiego] Bernardynów". – Įrašas Žygimanto Liauksmino "Bažnyčios teologijoje" (*Theologia Ecclesiastica*). V., 1675 // LNB. Litanistikos skyrius. B/Lot. 2/675 (L.arch).

⁴⁰ Ten pat. (Įrašai pirmame priešlapyje ir tituliniame lape.)

⁴¹ Katalogas... 1782. L. 163.

⁴² Ten pat. L. 97.

⁴³ Beauvois D. Szkolnictwo Polskie na ziemiach Litewsko-Ruskich 1803–1832. T.2 Szkoły podstawowe i średnie. Lublin, 1991. S. 313–314.

reikalo, polemiais tikslais arba tiesiog pasaulietinei vadovybei – universitetui – reikalaujant”⁴⁴ Troškūnų vienuolyno biblioteka, kaip jau buvo minėta, tarnavo visų pirma Bažnyčios tikslams, todėl 1800 m. daugiau nei pusę (56 proc.) jos fondo sudarė religinė (plačiąja prasme) literatūra. Tačiau XIX a. pirmojoje pusėje visuomenę apėmusios sekularizacinės tendencijos pastebimos ir fondo struktūroje – 1841m. pasaulietinės literatūros fondas, palyginti su 1800 m., išaugo 2 proc. ir sudarė 46 proc. bendro knygų skaičiaus⁴⁵. Ypač išsiplėtė “Filosofijos ir politikos” (nuo 14 t. 1784 m. iki 98 t. 1841 m.), “Istorijos” (atitinkamai nuo 46 t. iki 172 t.), “Retorikos ir poezijos” (nuo 92 t. iki 180 t.) ir “Teisės” (nuo 34 t. iki 66 t.) skyriai⁴⁶. Antra vertus, knygų daugėjo ir “Pamokslų” (nuo 107 t. iki 252 t.), “Devocionalijų” (nuo 52 t. iki 121 t.) bei “Teologijos” (nuo 48 t. iki 169 t.) skyriuose, o tai liudijo aktyvią pastoracinę ir apskritai intelektualinę bernardinų veiklą Troškūnuose pirmojoje XIX a. pusėje. Deja, neturėdami šio laikotarpio išsamesnio knygų sąrašo, apie įsigytų lektūros pobūdį tegalime samprotuoti remdamiesi kitų vienuolynų bibliotekų išlikusiais šaltiniais⁴⁷. Tuo tarpu grįžkime prie 1782 m. katalogo. Jis atspindi XVIII a. bibliotekos fondą ir leidžia aptarti knygų leidybinę geografiją, kalbinę sudėtį, kai kuriuos specifinius literatūros (kalendoriai, knygos vaikams) žanrus, “Istorijos” bei “Filosofijos ir politikos” skyrių knygų tematiką ir autorius, pagaliau knygų lietuvių kalba ir lituanikos rinkinį.

Troškūnų biblioteka buvo moderni ta prasme, kad didesnę jos fondo dalį sudarė “einamoji” literatūra, t. y. XVIII a. leidiniai, apėmę 90 proc. fondo (turinio pilną bibliografinį aprašą 901 tomo); likusieji 10 proc. – tai XVII a. leidiniai, ir tik 1 (!) knyga siekia XVI a. Knygų leidybinę geografiją labai plati, kataloge paminėta net 50 vietovių, tačiau didžiausia dalis tenka 22 miestams, išleidusiems 844 tomus: Vilniui – 395, Varšuvai – 77, Krokuvai – 42, Kelnui – 41, Nesvyžiui – 41, Venecijai – 39 tomus⁴⁸. Kalbiniu atžvilgiu Troškūnų biblioteka, kaip ir kitos to meto bernardinų bibliotekos, buvo dvikalbė, joje vyravo knygos lotynų ir lenkų kalbomis. Tačiau akivaizdu, jog trečioje vietoje ėjo ne leidiniai prancūzų (6 t.), o lietuvių kalba (14 t.) ir XIX a. bibliotekoje jų nuolat daugėjo⁴⁹. Kitaip tariant, bibliotekos fonde patebima trečiosios – lietuvių – kalbos vartojimo tendencija, beje, užfiksuota ir 1817 m. vizitacijos akte⁵⁰.

Pastebimos ir knygų tematikos modernėjimo apraiškos, ypač “Istorijos”, “Teisės” ir “Filosofijos ir politikos” skyriuose. Bibliotekoje buvo daug Abiejų Tautų Respublikos politinio gyvenimo realijas atspindinčios literatūros; čia derėjo

⁴⁴ Lukšienė M. Bibliotekos Lietuvoje XIX a. pirmojoje pusėje // Bibliotekinkystės ir bibliografijos klausimai. 1966. T. 5. P. 125.

⁴⁵ Žr. 1 lentelę.

⁴⁶ Ten pat.

⁴⁷ Pacevičius A. Bazilijonų, misionierių ir pijorų knygų rinkiniai Lietuvoje 1800–1839 m. : istorinės rekonstrukcijos bandymas // Knygotyra. 1994. T. 21(28). P. 37–51.

⁴⁸ Žr. 2 lentelę.

⁴⁹ Žr. p. 201.

⁵⁰ VUB RS. F. 4. B. A.–2109.

“Gegužės 3 d. konstitucija”, įvairūs “Perspėjimai Lenkijai”, “Lenkijos karaliaus Šviesiausio Stanislovo Augusto kalbos” (1764), seimų medžiaga ir į Targovicos konfederacijos pusę stojusio Infiliantų vyskupo, vėliau pakarto, Juozapo Kasakausko (Kossakowski Józef Korwiń) veikalai⁵¹. Troškūnų bernardinų dėmesį politiniam krašto gyvenimui ir jo praeičiai liudija gausus (vienas didžiausių ano meto Lietuvos vienuolynų bibliotekose) kalendorių rinkinys. Be vienuolynuose populiarių “Asketinių kalendorių” (“*Calendarium asceticum*”), čia buvo astrologinius prognostinius kalendorius Lenkijos–Lietuvos valstybėje nukonkuravusių politinių kalendorių leidybos pradininko jėzuito Jono Pošakovskio kalendorių rinkinys⁵². Nuo antrosios XVIII a. pusės Pranciškaus Paprockio leistus “politinius” (nuo 1768 m. “Vilniaus”) kalendorius bibliotekoje reprezentavo 1772, 1774, 1777, 1778, 1780, 1781, 1788 m. “Vilniaus politiniai”, taip pat “Varšuvos” (1773 m.) ir “Gardino” (1781 m.) kalendoriai⁵³. Beje, vienuoliai domėjosi ir Italijos politiniu gyvenimu, skaitė “*Calendarium Politicum Italicum pro A° 1770&1772*”⁵⁴. Kalendoriuose buvo skelbiamos seimuose sakytos kalbos, publikuojamos LDK istorinės apybraižos, papildančios palyginti skurdų visuotinės ir Lietuvos istorijos veikalų rinkinį bibliotekoje. Matyt, siekdamas išplėsti istorinės literatūros skyrių, suvokdamas genealoginių ir heraldinių leidinių stygių bibliotekoje, minėtasis K. Lukauskas dovanuoja 1789 m. Varšuvoje išleistą Andriaus Kuropatnickio veikalą “Apie bajoriškų giminių Karūnos Lenkijoje ir Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje herbus” (“*Wiadomość o kleynocie szlacheckim, oraz herbach domów szlacheckich w Koronie Polskiej, i Wielkim Xięstwie Litewskim [...]z ksiąg Paprockiego, Okolskiego, Potockiego, Rzączynskiego, Niesieckiego, Dunczewskiego, Chmielowskiego [...] zebrana w czterech częściach, przez Ewarysta Andrzeia Hrabę Kuropatnickiego*”)⁵⁵. Šis kompiliacinis darbas, išspausdintas ant prasto popieriaus, į biblioteką pateko tarp 1790 ir 1795 m. Taigi galima manyti, jog K. Lukauskas turėjo asmeninę knygų rinkinį, kurį jis greičiausiai išsivežė išvykdamas į Bienicos bernardinų vienuolyną, kur ir mirė 1815 m. vasario mėn. eidamas vikaro pareigas⁵⁶. Antra vertus, minėta knyga praplečia lietuvių pamokslininko lektūros repertuarą ir liudija nesvetimą Švietimo epochos dvasininkijai istorinės savimonės jausmą.

K. Lukausko bei kitų lietuvių pamokslininkų pastoracinė veikla Troškūnuose prisidėjo prie bibliotekos lietuviškų knygų fondo didėjimo. Kataloge suregistruotos

⁵¹ Be kita ko, ir Estreicherio bibliografijoje neužregistruotas “Teologijos traktatas” (“*Tractatus Theologicus. Vilna. [?]*”) // Katalogas... 1782. L. 155.

⁵² Katalogas... 1782. L. 95–96.

⁵³ Ten pat. L. 94.

⁵⁴ Ten pat. L. 93.

⁵⁵ “*Applikowana przez J. X. Cypriana] Lukowskiego Minor[ity]*”. Prierasas prie aukščiau minėtos knygos // Katalogas. 1782. L. 98.

⁵⁶ “*AVP Cyprianus Lukowski, 1815 Februarius, Bicnicae, Vicarius*” // Lietuvos bernardinų provincijos mirusiųjų knyga (“*Elenchus Fratrum Mortuorum*”) // MAB RS. F. 9. B. 96. L. 22.

(iš viso 14 t.)⁵⁷ knygos lietuvių bibliografijai žinomos, bet kai kurios pozicijos padeda patikslinti jų metriką, paplitimą, pagaliau vienuolių ryšius su lietuviškų knygų rengėjais. Antai 2 egzemplioriai "Lietuviškos jubiliejinės knygelės Vilniaus diecezijai" ("Książeczka Jubileuszowa Litewska na Diecezję Wileńską"). In. 12. R. 1776") patvirtintų prielaidą, kad, švenčiant jubiliejų, lietuviškos knygos buvo rengiamos ir leidžiamos ne tik Žemaičių vyskupijoje⁵⁸. Reikia manyti, kad ta proga buvo parengta ir išspausdinta daugiau lietuviškų knygų, pavyzdžiui, "Katechizm dla Ludzi zycia wieyskiego z przydatkiem niektorych Piesni pobożnych. In. 8. Wilno[?]. 2 egz."⁵⁹ Nors autorius šiuo atveju nenurodytas, galimas daiktas, jog tai buvo daug rašęs ir spausdinęs Karkaziškių ir Užpalių klebonas kun. Juozapas Legovičius (Józef Legowicz), parengęs, be kita ko, "Katechizm dla Ludzi zycia wieyskiego zebrany przez X.Koscioła] Korkozinskiego [Legowicza]. W Wilnie, 1790. In. 8."⁶⁰ Turint galvoje, kad jo parapijose daugumą gyventojų sudarė lietuviai, yra nemaža tikimybė, jog ši, kaip ir aukščiau paminėta knyga, buvo išspausdintos lietuviškai. Dėl didelio J. Legovičiaus knygų skaičiaus Troškūnų bibliotekoje galime daryti prielaidą, kad jis palaikė ryšius su šiuo Aukštaitijos vienuolynu ir dovanojo jam autorinius knygų egzempliorius.

Vienuolyno ryšius su kaimo bendruomene ir bajorija liudija ir literatūra, atspindinti reikšmingesnius įvykius Troškūnuose ir jų apylinkėse: eilėraščiai, sukurti ir deklamuoti Ignoto ir Marijos iš Marikonų Petkevičių vestuvėse; Angelės iš Pilsudskių Pranckevičiūtės (Frąckiewiczowa) laidotuvsė sakyto kalbos, taip pat specifinis vienuoliškos kūrybos žanras – knyga, kurioje būdavo surašomos pagerbiamų mecenatų pavardės, geradariški darbai (paaukotos sumos) ir vienuolių įsipareigojimams giminei⁶¹. Bibliotekoje buvo ir pačių vienuolių kūrybos mėginimų, rankraščių, daugiausiai pamokslų, tarp jų ir lietuviškų⁶².

Rengdami retorikos mokykloje būsimuosius pamokslininkus, bernardinai turėjo komplektuoti ir klasikos veikalus, pavyzdžiui, populiarius mokyimo procese Cicerono laiškus, Frančesko Petrarkos ("Poetae ac Oratoris Clarissimi") kūrinis⁶³. Tačiau apskritai jų nebuvo daug. Antra vertus, nors ir būta skaitalo ("Tobulas virėjas", "Kabalistinė lentelė", "Anekdotai apie Frydrichą II"), jis neardė bendros humanitarinės ir gana nuoseklios bibliotekos koncepcijos. Beje,

⁵⁷ Katalogas... 1782. L. 14; 45; 62; 63; 65; 85; 86;101. Plg. : Lebedys J. Lietuvių kalba XVII–XVIII a. viešajame gyvenime. V., 1976. P. 115–116. (toliau – Lebedys J. ...).

⁵⁸ Katalogas... 1782.L. 62. – Plg.: Lietuvos TSR bibliografija. Serija A: Knygos lietuvių kalba. T. 1. 1547–1861. V., 1969. P. 210; 252.

⁵⁹ Katalogas... 1782. L. 45.

⁶⁰ Ten pat. L. 30; 47.

⁶¹ "Uwiedomienie w czym przed Panem Bogiem wszystkich dobrodziejów w Kościele y Klasztorze Traskunskim od XX. Bernardynów na wieczne czasy zachować się będzie. In. 4. Od R^o 1771 aż do R^o 1779" // Katalogas... 1782. L. 109.

⁶² Lebedys J. ...P. 38–39.

⁶³ "Petrae Francisci Colloquerum de remediis utriusq[ue] Fortunae Libri duo. Et 3tius de Contemptu mundi. In 12. Rotherodami, 1649" //Katalogas... 1782. L. 5. (Tarp "Asketikos" knygų.)

akivaizdus vienuolių domėjimasis pedagogika: “Knyga apie vaikų auklėjimą, skirta tėvams ir gubernieriams” (prierašas – “*bardzo potrzebna*”), “Jaunuomenės papročių sargas” – tai naujusia, iš prancūzų kalbos versta literatūra, kuri sėkmingai buvo vartojama pasauliečių mokymui parapiinėje, vėliau – vidurinėje mokyklose.

Bibliotekoje galima išvelgti ir bibliofilijos užuomazgų; antai populiarią anuomet Tomo Kempiečio knygą “Apie Kristaus sekimą” reprezentavo 5 skirtingų leidimų knygos (Kelnas, 1634; Vroclavas, 1730; Vilnius, 1743 ir 1757; Paryžius, 1759)⁶⁴. Kai kurios knygos kataloge apibūdintos pabrėžiant jų gerąsias savybes, pagiriant autorių ir šitaip rekomenduojant skaitytojui (rekomendacinės bibliografijos užuomazga). Tačiau ypatingos meilės senoms knygoms Troškūnų bernardinai nepuoselėjo ir, kaip jau buvo minėta, teturėjo vieną XVI a. leidinį; tuo biblioteka nusileido Kretingos ir kitoms senesnes tradicijas turinčioms, anksčiau įsteigtoms Lietuvos vienuolynų bibliotekoms.

Kitų Lietuvos vienuolynų bibliotekų kontekste Troškūnų biblioteka laikytina viena iš geriausiai komplektuojamų ir tvarkomų. Antai Kretingos vienuolyno biblioteka buvo sukataloguota tik 1851 m. – per visą XIX a. pirmąją pusę vizitaciniuose aprašymuose kartojami pasenę, tikrovės neatitinkantys 1788 m. duomenys. Tiesa, knygų skaičiumi Troškūnus pranoko Vilniaus (1764 m. – 2317 t., 1830 m. – 5049 t.), Slonimo (1822 m. – 1764 t.), Nesvyžiaus (1819 m. – 1090 t., 1841 m. – 1614 t.) ir bene didžiausia bernardinų biblioteka Minske, prieš 1835 m. gaisrą turėjusi apie 10 tūkst. tomų. Periferijos bibliotekos (pavyzdžiui, Žemaitijoje) buvo mažesnės: 1817 m. Kretingos vienuolyne buvo 752, Dotnuvos – 895, Telsių – 594 tomų bibliotekos ir tik Tytuvėnuose (čia veikė noviciatas) 1837 m. būta 2168 tomų bibliotekos⁶⁵.

Išvados

1. Troškūnų bernardinų vienuolyno bibliotekos fondo didėjimą XVIII a. pabaigoje – pirmojoje XIX a. pusėje lėmė ne tik pasauliečių ir dvasininkų, daugiausia vienuolių, dovanojimai, bet ir kryptinga bernardinų vienuoljos vadovybės, ypač provincijolo Stanislovo Butkevičiaus, “bibliotekų politika”, apėmusi daugybę bibliotekų organizavimo ir tvarkymo problemų. Valstybės žlugimo akivaizdoje bepradedančios demoralizuotis vienuoliškos bendruomenės išsaugojo senąsias mokymo ir kūrė naujas švietimo struktūras, jų bibliotekos nevirto užmirštais knygų sandėliais, bet intensyviai buvo naudojamos įvairioje vienuolynų veikloje.

2. Troškūnų vienuolyno bibliotekos veikla aptariamam laikotarpiu buvo glaudžiai susijusi su pasaulietine mokykla (nuo 1829 m. – gimnazija), aprūpinama knygomis per Vilniaus universitetą, tačiau vienuolyno lėšomis. Taigi J. Zavadzkiio ir F. Morico siunčiama literatūra patekdavo ir į pagrindinę biblioteką, ja galėjo naudotis būsimieji vienuoliai. Antra vertus, siekdamas susigrąžinti investuotas lėšas,

⁶⁴ Katalogas... 1782. L. 6.

⁶⁵ Pacevičius A. Lietuvos bernardinų provincija... // Straipsnis įteiktas “Žemaičių pracičiai”.

vienuolynas organizavo knygų prekybą visoje apylinkėje ir tiesiogiai prisidėjo prie švietimo lygio kėlimo Lietuvos periferijoje.

3. Išlikęs 1782 m. S. Butkevičiaus iniciatyva pradėtas sudarinėti bibliotekos katalogas rodo gana aukštą bibliografinio darbo, apskritai knygos kultūros lygį bernardinų vienuolijoje, siekusioje sunorminti bibliotekų fondų aprašo struktūrą, sisteminią, šifravimą, tvarką pačioje bibliotekoje (bibliotekininko ir skaitytojo darbo reglamentavimas). Tai apibrėžta Lietuvos bernardinų vienuolijos vadovybės potvarkiuose bei minėto katalogo “Instrukcijoje apie geros tvarkos palaikymą bibliotekoje” ir “Antraščių rodyklėje”. Antra vertus, katalogas, kuriame 72 proc. leidinių turi pilną bibliografinį aprašą, iš esmės leidžia rekonstruoti šį Lietuvos Švietimo epochos paminklą.

4. Pagal savo pobūdį ir knygų tematiką biblioteka buvo humanitarinė ir moderni. Daugiau nei 90 proc. jos fondo sudarė XVIII a. leidiniai lotynų ir lenkų, taip pat lietuvių ir prancūzų kalbomis. Tai nebuvo religinės literatūros plačiąja prasme rinkinys, nes pusę knygų galime priskirti pasaulietinei tematikai, ypač plačiai reprezentuojamai “Istorijos”, “Retorikos ir poezijos” bei “Filosofijos ir politikos” skyriuose; pastarajame pažymėtina politines Abiejų Tautų Respublikos realijas atspindinti lektūra, taip pat vienas didžiausių Lietuvoje politinių kalendorių rinkinys.

5. Knygų lietuvių kalba daugėjimas bibliotekoje (Konstantino Sirvydo “Trikalbio žodyno” buvo net septyni egzemplioriai) rodo besiformuojantį aplink čia veikusią vienuolių retorikos mokyklą lituanistikos židinį, vienijantį lietuvių kultūrai, lietuviškai savimonei nesvetimus inteligentus, pasirinkusius dvasininko profesiją. Ryškiausias jų – Troškūnų klebonas bernardinas K. Lukauskas, palikęs savo lietuviškus pamoksus, praturtinęs vienuolyno biblioteką knygomis ir pastoracinę veiklą baigęs Bienicos bernardinų vienuolyne, Baltarusijoje.

6. Remiantis aukščiau išvardytais faktais, galima teigti, kad lituanistinio sąjūdžio užuomazgų buvo ne tik XVIII a. pabaigos Žemaitijoje, bet ir Aukštaitijoje, šiuo atveju Troškūnuose, o jo sklaidėjai – iš Aukštaitijos kilusi konfesinė katalikų inteligentija. Tolesnius šio sąjūdžio sklaidos kelius, rėmėjus ir formas padės nustatyti potencialių lituanistikos židinių atskleidimas Rytų Lietuvoje, ypač vienuolynų (minėtų bernardinų, taip pat Palėvenės ir Paparčių dominikonų, Antalieptės karmelitų ir kitų) istorijos tyrinėjimai plačiame knygos kultūros kontekste.

1 lentelė*. Troškūnų bernardinų vienuolyno bibliotekos fondas (tomais) 1782–1841 m.

Skyrius	Metai			
	1782-1784	1800	1817	1841
1. Asketika	107	187	145	168
2. Šventasis Raštas	11	16	14	16
3. Pamokslai	107	231	225	256
4. Pamokslų šaltiniai	14	14	11	9
5. Katechetika	14	36	32	59
6. Devocionalijos	52	83	75	121

7. Komentarai	13	13	15	16
8. Gramatika	121	135	71	137
9. Istorija	46	105	148	172
10. Teisė	34	46	57	66
11. Medicina	6	13	10	5
12. Retorika ir poezija	92	114	158	180
13. Filosofija ir politika	14	52	70**	98
14. Teologija	48	129	61	169
15. Įvairenybės	24	81	52	29
<i>Iš viso:</i>	<i>703</i>	<i>1255</i>	<i>1144</i>	<i>1501</i>

*Sudaryta remiantis Troškūnų bernardinų vienuolyno bibliotekos katalogu (VUB RS. F. 3. B. 140) ir vizitacijų aktais (VUB RS. F. 4. B. A2109, A2146 ir A2147). Knygų skirstymas ir skaičius – toks, koks šaltiniuose.

**Knygų skaičius vizitacijos akte praleistas, todėl čia pateiktasis – tikėtinas.

2 lentelė*. Troškūnų bernardinų vienuolyno bibliotekos knygos (tomais) pagal leidimo vieta**

Leidimo vieta	Skrysius															Viso
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	
1. Vilnius (Wilno, Vilna)	64	4	52	-	21	37	-	64	28	7	2	55	28	25	8	395
2. Varšuva (Warszawa, Varsovia)	6	1	27	-	-	2	-	3	14	1	1	1	3	3	15	77
3. Krokuvu (Kra-ków)	4	1	30	-	1	1	-	-	2	1	-	-	-	1	1	42
4. Kelnas (Köln, Colonia)	2	2	10	-	1	6	3	4	-	1	-	4	-	8	-	41
5. Nesvyžius (Nieswież)	25	1	6	-	-	-	-	-	4	-	-	5	-	-	-	41
6. Venecija (Venc-zia)	1	3	3	6	-	1	-	1	4	8	-	1	-	11	-	39
7. Augsburgas (Augusti Vindelico-rum)	7	-	5	5	-	2	-	-	1	2	-	5	-	11	-	38
8. Kališas (Kalisz)	2	-	12	-	6	1	-	4	3	3	-	2	-	-	4	37
9. Poznanė (Poznań)	1	-	7	-	-	2	-	8	1	1	-	1	2	1	-	24
10. Antverpenas (Antverpia)	1	-	-	-	-	3	10	-	-	-	-	1	-	1	-	16
11. Berdičevas (Berdyczew)	-	-	11	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	12
12. Lvovas (Lwów)	1	-	2	-	-	1	-	-	2	2	-	-	-	2	1	11
13. Leidenas (Lugduni Batavorum)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	2	-	7	-	10
14. Roma (Roma)	-	-	-	-	-	-	-	-	2	1	-	-	-	6	-	9
15. Liublinas (Lublin)	1	-	-	-	-	3	-	-	2	1	-	1	-	-	-	8

16. Čenstochova (Czenstochovia)	2	-	-	-	-	2	-	-	1	1	2	-	-	-	8	
17. Ingolštatas (Ingolstadt, Aureatum)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	5	-	2	-	7	
18. Leipigas (Lipsk, Leipzig)	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	4	1	-	-	7	
19. Braunsbergas (Brunsberg, Branew)	2	-	-	-	-	-	1	1	-	-	-	-	2	-	6	
20. Sandomiras (Sandomiez, Sandomiria)	2		2	-	-	-	-	1	-	-	-	-		1	6	
21. Paryžius (Paris)	1	-	-	-	-	-	-	3	1	-	-	-	1	-	6	
22. Briuselis (Bruxelles)	-	-	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	
<i>Iš viso</i>	122	12	170	11	29	61	13	85	71	31	6	87	34	81	30	843

*Sudaryta remiantis Troškūnų bernardinų vienuolyno bibliotekos katalogu (VUB RS. F. 3. B. 140).

**Į lentelę neįtrauktos vietovės, kuriose buvo išleista nuo 1 iki 4 tomų; tokių miestų kataloge paminėta 28.

Įteikta 1996 m. gruodžio mėn.

ARVYDAS PACEVIČIUS

THE TROŠKŪNAI CLOISTER'S LIBRARY

S u m m a r y

In the former territory of the Great Duchy of Lithuania, which was incorporated into the Russian Empire in 1795, the Catholic cloisters had numerous and valuable book collections. The Troškūnai (now district of Anykščiai in East Lithuania) cloister's Library of Bernardines was founded in 1696 and secularised in 1864 after Tsarist repressions.

The collections of the Library increased with the help of the donations by the aristocrats and monks, also thanks to chief of Bernardine Province of Lithuania Aleksandras Butkevičius, in who's initiative a catalogue of this Library was written in 1782.

This catalogue and other historical sources certify, that there were 703 vol. of books in the library of Troškūnai in 1784, 1255 vol. in 1800, and 1501 vol. in 1841.

The analysis of a catalogue showed that no less than 54–56 per cent of this collection was religious, scholastic or polemic literature. But gifts and necessity to maintain books for the Troškūnai gymnasium (secondary school administrated by monks cloister's) was the reason why Library also collected scientific literature and antique classics.

This book collection was prevalently Latin and Polish, but towards the end of the 18th century the West-European and Lithuanian languages share began to increase. For example, there were 7 "Lithuanian-Latin-Polish" dictionaries of Konstantinas Sirvydas and 14 other books in Lithuanian language.

The Library of Troškūnai cloister was modern, because more than 90 per cent of this collection were issues of 18 century; on the other hand, it releaved increasing role of books in society of Lithuania in this period.

The original sign in the Library of Troškūnai was left by the famous Lithuanian preacher, of bernardines, Kiprijonas Lukauskas (Cyprianus Lukowski). He presented a heraldic book of Andrzej Kuropatnicki, issued in Warsaw in 1789.

The facts mentioned above allow us to conclude, that the quantity and character of Troškūnai book collection depended on internal (regulation of Bernardine's Order, the person of leader) and external (the program of fundators, the book market, the politics of the government) circumstances. On the other hand, ideas of Enlightenment were accepted and adopted in Lithuania, and confessional intelligencie took part in this process.